

**ANALYZING THE IDENTITY
WITHIN THE WORKS
OF WILLIAM KURELEK**

Khrystyna Beregovska,
<https://orcid.org/0000-0001-8477-9522>
PhD in Art,
Candidate for a Doctor's degree,
Lecturer of Faculty of History
and Theory of Art,
Lviv National Academy of Arts,
Lviv, Ukraine
mmfbb25@gmail.com

**СУКУПНІСТЬ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ
У МИСТЕЦТВІ ВАСИЛЯ КУРИЛИКА:
СПРОБА АНАЛІЗУ**

Христина Береговська,
<https://orcid.org/0000-0001-8477-9522>
кандидат мистецтвознавства,
докторант, викладач кафедри історії
і теорії мистецтв,
Львівська національна академія
мистецтв,
Львів, Україна
mmfbb25@gmail.com

Abstract

The aim of the research. The article deals with the problem of identity in the works of Ukrainian-Canadian artist William Kurelek. It outlines the necessary pre-conditions of the research in the context of his artistic searches. Based on in-depth analysis of a numerous series created by the artist, the research distinguishes four separate types of identity, which the artist presented, in the following contexts: national, social, personal, and group. Each type of identity is analyzed according to type, and supporting examples of Kurelek's works are provided. **Research methodology.** General scientific and interdisciplinary methods of research – analysis, synthesis, generalization and a comparative method – were used to carry out the aim. **The scientific novelty** of the research is the artistic analysis of some of the art-works by Kurelek, as well as to compose a typology of identities in his art. **Conclusions.** The concept of identity is presented throughout his work according to a constant, underlying formula, which Kurelek understood to be a synergy of ethnic, gender, and religious characteristics applied to various individuals who demonstrate belonging to a particular group.

Keywords:

identity, creativity, belonging, Kurelek, peculiarities of art, typology.

Анотація

Метою роботи є виявити та провести типологію ідентичностей у мистецтві Василя Курилика, відтак проаналізувати найяскравіші приклади його творів, які демонструють риси мультикультурності Канади. **Методологія.** Для вирішення поставлених завдань використано загальнонаукові й міждисциплінарні методи дослідження: аналіз, синтез, узагальнення та компаративний метод. **Наукова новизна.** У процесі опрацювання «багатосерійного» мистецтва Василя Курилика проведено типологію понять ідентичностей у його творах. На основі мистецтвознавчого аналізу охарактеризовано риси «великих» та «малих» ідентичностей у його творчості. **Висновки.** У результаті проведеного дослідження вивели єдину формулу ідентичності у творчості Василя Курилика, яку автор розумів як сукупність етнічних, національних, ґендерних та релігійних характеристик, притаманних тій чи іншій особистості, демонструючи її приналежність до певної спільноти. Провели типологію «великих» (національна, етнічна) та «малих» (особистісна, соціальна) ідентичностей у його мистецтві. Також проаналізували питання «спільноти як ідентичності» з особливим фокусом на національну ідентичність у творчості мистця.

Ключові слова:

ідентичність, творчість, приналежність, Курилик, характерні особливості, типологія.

Вступ **1**

До тем ідентичностей звертались чимало мистців різних епох та локальних зрізів. Найактивніше проблема ідентичності поставала у світі в ХХ столітті в силу тотальних і масових міжкультурних міграцій, зокрема тисячних потоків людей, що перетинали Атлантику в пошуках надійних і комфортних зон. Не оминула ця тема і мистецтва канадського художника, вихідця з родини перших українських емігрантів, Василя Курилика (1927–1977), який один з небагатьох, чи, можливо, єдиний мистець у мультикультурному канадському середовищі, який підняв та детально візуалізував цю проблему у своїй творчості.

Він створив «живописні пам'ятники» – цілі серії картин присвячені першим емігрантам до Канади: «Українські піонери» (1971), «Євреї в Канаді» (1975), «Поляки в Канаді», (1977), «Французи в Канаді» (1976), «Ірландські поселенці в Канаді» (1977), «Люди Арктики» (1975), закодувавши національну ментальність кожного народу як універсальний феномен нації. Тут автор демонструє невідворотність історичних обставин та шляхи адаптації в канадських преріях емігрантів різних національностей.

Мета дослідження **2**

Передбачає виявлення та проведення типології понять ідентичності у творах Василя Курилика, а також мистецтвознавчий аналіз окремих творів, які найяскравіше виражають риси різнонаціональної приналежності перших емігрантів в мультикультурному просторі Канади.

Методологія та аналіз джерельної бази **3**

Для вирішення поставлених завдань використано загальнонаукові й міждисциплінарні методи дослідження: аналіз, синтез, узагальнення та компаративний метод.

Про мистецтво Василя Курилика написано близько двох тисяч різного виду публікацій: книги, статті, замітки, аукціонні оголошення, листування. Це передусім закордонні (канадські) публікації іноземних дослідників. Переважно це статті біографічного методу викладу, присвячені життєвому і творчому шляху художника. На фаховому рівні проаналізовані та згруповані, відповідно до задекларованих автором тематик, серії його творів, які ілюструють життя перших канадських емігрантів. Про це, зокрема, писали науковці Дж. Морей (Murray, & Shevelov, 1987) та Дж. Сандіфорд (Sandiford, 1976). Також епізодично досліджена стилістика та філософсько-богословське навантаження мистецтва Василя Курилика.

Важливим і непомильним джерелом для дослідників є автобіографія Василя Курилика «Ще хтось зі мною» (Kurelek, 1973), у якій зібрані конкретні фактологічні авторські свідчення життя і творчості. Слід додати, що художник завжди писав пояснення до своїх творів і вів нотатки.

Також про його мистецтво немало написано на діаспорних сторінках української періодики, зокрема у журналі «Ми і Світ»

(1950–1985 pp.), який виходив у Канаді за підтримки родини Коляківських (1970; 1983).

До теми ідентичності і мультикультуралізму у творчості Курилика зверталися Рамзей Кук та Джоан Морей. Дослідник Кук у своїй публікації «William Kurelek: a prairie boy's visions» (Cook, 1980) виводить передумови створення художником живописних серій, які віддзеркалюють проблему національної та етнічної ідентичності різних народів першоємігрантів Канади, акцентуючи на першоджерелі творчої інспірації Василя Курилика – його власному українському походженні. Про його українськість у статті «Українська ідентичність Василя Курилика» писала Христина Цурковська (2017), галеристка, котра особисто знала мистця і яка системно популяризує його творчість, особливо апелюючи до українського походження канадського мистця. Загалом про творчість Курилика в Канаді вийшло 36 книг, з них 12 написані та ілюстровані самим мистцем (Kurelek, & Arnold, 1976; Kurelek, 1976; 1985). Незважаючи на численну кількість публікацій, тема ідентичності у мистецтві Курилика комплексно не висвітлена. Мистецтвознавчо не проаналізовані його твори, зокрема ті, які документально фіксують явище багатокультурності Канади.

Результати дослідження 4

У 1969 році Василь Курилик відбув у подорож до Індії, результатом якої була живописна серія картин, яка відображала соціальні проблеми малорозвинених країн («Деформовані та нужденні в Індії», 1969). Ця поїздка спровокувала ідею детально відобразити в мистецтві «мозаїку» життя канадських етнічних емігрантів (Cook, 1980, p. 41). Головним викликом для Курилика стало продемонструвати з фактологічною точністю різноманітні шляхи адаптації, чи свого роду виживання «першопрохідців» (ірландців, українців, поляків) у неосвоєних канадських преріях. Курилик створив п'ять серій, присвячених різним національним групам, що заселяли Канаду: «Український піонер» (1971), «Євреї в Канаді» (1975), «Французи в Канаді» (1976), «Поляки в Канаді» (1977) та «Ірландські поселенці в Канаді» (1977). Також Курилик цілу серію «Люди Арктики» (1975) присвятив етнічним північним народам Канади – ескімосам.

Для Курилика важливо було через мистецтво підняти проблему інтеграції у багатокультурному просторі та збереження власної ідентичності в ньому, оскільки в багатокультурному світі Канади у його національно-етнічних вимірах ідентичність набула універсальних цінностей – ідентичність як «партнер свободи». І власне, у своїх картинах Курилик «показував» ідентичність як життєво-важливу ознаку для людини, яка має надію прожити сповнене сенсу життя в незалежному культурному світі. Прикладом може стати твір «Різдво в Квебеку» (1977), який зображає різдвяну ідилію традиційної польської родини (Kurelek, 1976, с. 37). Тут автор є прискіпливим до деталей як носіїв фактологічної інформації про «життєсвіт» християнських емігрантів. Два-

надцять різдвяних страв, «дідух», католицьке розп'яття, церковний календарик, вишиваний рушник – кожен предмет-елемент працює на створення і підкреслення польської ідентичності у сюжеті твору.

Аналізуючи та вивчаючи твори Василя Курилика, які піднімають проблему ідентичності, можна виділити дві групи понять «великих» і «малих» ідентичностей. До великих ідентичностей ми відносимо національну та етнічну ідентичність, яку художник візуалізував у своїй серії, як наприклад «Український піонер» (1971) (Kurelek, 1980), «Поляки в Канаді» (1977) (Kurelek, 1976) чи «Люди Арктики» (1975).

До малих ідентичностей відносимо особистісну ідентичність, соціальну та ідентичність як «чуття спільноти». Малі ідентичності – це колективні приналежності до тих чи інших суспільних класів, професійних та гендерних категорій, груп за інтересами. Для Курилика межею ідентичності залишається межа належності людини до того чи іншого «великого» етно-національного світу, певної національної культури. В цьому сенсі ідентичність не може бути суто свідомо-вільним, раціональним вибором особи, яка, за влучним поняттям Чарльза Тейлора (1997), є визначально «втільеною» у світ культури (р. 41). Це зовсім не означає для нас не усвідомлювати, «ким ми є», і не робити морального чи культурного вибору.

В сучасних дискурсах ідентичності постають два питання: «хто ми такі» і «хто я такий». У цьому сенсі йдеться про питання ідентичності не тільки як психологічної єдності особистості – такої як его-ідентичність (згідно з Еріксоном та його послідовниками) (Бистрицький, та ін., 2018, с. 15), а радше ідентичності як колективної єдності належності «нас» до певної етно- чи національної культури, де входить у дію боротьба за самореалізацію та визнання. У творах Курилика персонажі тієї чи іншої національної приналежності свідомо і толерантно виходять/входять за межі власної ідентичності, що свідчить про толерантну політику визнання кожного. Прикладом цього є твір «Культурний обмін в Канаді» (1966 р.), де автор зображає українців та євреїв як народи, які взаємно допомагають одні одним. Це чудовий зразок співіснування двох національних ідентичностей у єдиному культурному контексті канадських першопрохідців. У творі автор дещо сентиментально показує українця, який розклав свій скромний реманент під деревом: він складається із вишиваної сорочки, ікони Богородиці Елеуси, кобзи та української скатертини. Чоловік лагідно взяв під крило бідного єврея, який бережно тримає все своє багатство у скромному клунку через плече. Це досить символічний сюжет, адже він показує обернену ретроспективну подію у житті Курилика, яка відбулася у 1960 році. На його першій виставці, яку йому організував його арт-дилер Айрон Айзек, його першими заримітили єврейські жінки, далі французи, англійці, аж пізніше – українці. Про цей факт Курилик пізніше напише у своїй автобіографії «Some one

with me» (Kurelek, 1973, p. 497). Тему спільних єврейсько-українських ідентичностей художник не раз підніме у своєму мистецтві, присвятивши їй, як уже згадувалось, цілу серію творів «Перші Євреї в Канаді» (Kurelek, & Arnold, 1976).

Василя Курилика як художника турбувало питання спільноти як ідентичності. Для сюжету своїх творів він шукав спільного змістового кореня – спільної причини, факту чи речі, яка бєднала етнічну чи духовну спільноту.

Серії різноетнічних груп емігрантів об'єднані єдиним атрибутом власності: земля, поле, рілля. Це основний мотиваційний важіль, який спонукав їх покинути рідні території у прагненні земельних багатств. Цю особливість ми можемо бачити у творі «Озираючись назад, або фермери», де автор у Ван-Гогівській манері зображає безкрає омріяне пшеничне поле, у хвилях якого топляться задоволені комбайнери (Kurelek, 1985, pp. 46-47).

Для Курилика спільнота як ідентичність ніколи не була пунктом прибуття, а завжди – відправним пунктом у напрямку нових адаптацій чи інтеграцій до інших груп чи середовищ. У своїх картинах він чітко «прокладав кордон» між соціальними групами – групами різних соціальних ідентичностей, об'єднуючи їх не шляхом конвергенції, а радше дивергенції (певного розходження і водночас взаємопроникнення). Характерним прикладом цього є твір «Ірландські працівники на Велландському каналі» (1976), тематика якого вибудовується із множинності сюжетів, у яких автор десь символічно, а десь конкретно, підкреслює найекстремальніші ризики для ірландців-емігрантів: втрата індивідуальності, етнічної харизми чи почуття власної гідності. Ірландське походження художник підкреслював у типажах, народному одязі та жестах портретованих (рис. 4.1).

Він робив чимало спроб вивести єдину формулу ідентичності, зобразити такий її формат, як щось однозначно визначене,

*Рис. 4.1. В. Курилик.
Ірландські працівники на
Велландському каналі, 1976.
Змішана техніка на мезоніті.
Приватна колекція.*

*Fig. 4.1. V. Kurilyk. Irish workers
on the Velland Canal, 1976.
Mixed technique on the mezonite.
Private collection.*

як сукупність етнічних, національних, ґендерних та релігійних характеристик, притаманних тій чи іншій особистості, демонструючи її приналежність до відповідних груп.

Найсерйозніша проблема втрати ідентичності починається там, де виникають граничні загрози самого походження ідентичності. Дослідник Еріксон вважав, що формування ідентичності починається там, де особистісна ідентифікація стає непридатною: «людина почувається не у своїй тарілці» і не відчуває внутрішньої переконливості у визнанні збоку тих, кого вона вважає авторитетами (Appiah, 2005, pp. 296-297).

Документуючи в мистецтві різноетнічні моделі першоємігрантів, синтезуючи їх у єдиний камерний контекст, Курилик, очевидно, і не підозрював про вибух проблематики ідентичності у сучасному світі, про існування нових форм повсякденного життя (нових життєвсвітів). Основною метою для нього було зобразити у картинах співіснування різних систем соціокультурних цінностей та смислів, різних культурних світів через питання ідентичності як способу буття людей у тих чи інших спільнотах.

Для Курилика нація/національна спільнота не була виключно політичною структурою. Він більше намагався зрозуміти та «редагувати» ідеологічне навантаження нації, ставлячи поняття в один ряд зі спорідненістю та релігією, а не з лібералізмом чи фашизмом. Явище мультикультуралізму в Канаді мало для нього спільний знаменник, на якому зосереджувались безліч окремих існувань: традицій, народів, культур, осіб, тобто співіснування всіх у дотичності до всіх (Бистрицький, 2018, с. 85).

Курилик розглядав ідентичність як культурну визначеність, навіть як окрему подію, змістом якої є не витворення окремішності, а артикуляція та витворення універсального. Наприклад, у творі «Польське весілля в Кашубах» (1977), який створений за допомогою фактографічного методу, ми бачимо закриту модель живої традиції, «камерний універсум» пульсуючих конотацій звичаїв, побуту, характерів, поведінки (Kurelek, 1976, p. 40).

Він розумів життєвий світ не тільки як смисловий горизонт для усвідомлення персони, а як спільне буття через мову і культуру, як певне тло, яке віддзеркалює риси ідентичності. Цікаве в цьому ключі твердження Габермаса про комунікативну конституцію життєвого світу, яка надає можливість учасникам взаємодії досягати «напівтрансценденції», тобто виходити за межі приватних позицій і створювати єдність і тяглість культурних традицій (Габермас, 2000, с. 52).

Зображаючи серію картин різних національних груп, які на селяли Канаду, Курилик особливо акцентував на «людині культури», яка за будь-яких рефлексійних зусиль не здатна вийти за межі власної укоріненості у світі її культурної належності. Йому важливо було сформувати власну «імунну систему» ідентичності у своєму мистецтві, де найобґрунтованішим екзистенційним виміром є власне самовизначення, яке неминуче проводить межу між ойкуменами власних культур та іншими культур-

ними світами. В його польських, українських чи ірландських сюжетах простежується «чуття єдиної родини», яке пов'язане з відкриттям горизонту інших ідентичностей. Він власне показує у своїх картинах готовність «імунної системи» ідентичності різних народів перших канадських емігрантів (французи, українці, англійці) пройти непростий шлях інтеграції або ж асиміляції у непростій соціо-культурній моделі Канади. У творах Курилика бачимо турбування людини за свою людську та культурну автентичність, якою вона в жодному разі не може поступитися. Турбота про власну ідентичність є способом буття людини в її культурному світі з її пройденим життєвим досвідом. Ідентичність у його художньому трактуванні – це буття і можливість бути чимось іншим, ніж стала «реальність» у її традиційному сприйнятті та розумінні.

В мистецькій концепції Курилика спостерігаємо, як зміст однієї національної ідентичності змінюється від культури до культури, від соціуму до соціуму. Відмінності культурної ідентичності не скасовують можливої спільності чи контактності людей. Люди багатьох культур мешкають у єдиному соціальному просторі з притаманним чуттям «буття», з власною специфікою культурного досвіду, комунікації та взаємодії.

На всіх етапах творчості В. Курилика цікавило питання традиції: її дотримання чи інтерпретація у мистецтві. У традиції він виокремлював культ ритму, лінії та строгий, майже графічний, рисунок. Він вважав, що художник своїм мистецтвом повинен допомогти людині повернутися до свого спустошеного «Я» і встановити нарешті загублену гармонію відносин світу, суспільства і «Я». Із цих позицій зростає інтерес художника до народного мистецтва, національного колориту, які ми можемо яскраво побачити у творі «Польські наречений і наречена», 1968. Тут автор зіставляє в одній композиції дві генерації польських емігрантів в оточенні низки символів, які несуть глибоке семантичне навантаження польської традиції.

Влучно охарактеризував творчість Курилика мистецький критик Алестер Данлоп на одній з виставок В. Курилика в Едмонтоні (1970), мовляв, цей митець володіє великою здібністю – асимілювати впливи та оточення, перетравлюючи їх так ретельно, що не залишається найменшого сумніву, що це його власна творчість, не подібна ні на Руссо з Франції, ні на Гранд-ма Мозес із Америки, ні на Альфреда Вволиса з Англії (Колянківський, 1970, с. 82-83).

А дослідник Джиліян Маккей пише: «Василь Курилик, який помер у 1977 році на 50 році життя, стояв поза плином свого часу і водночас був улюбленим мистцем у канадській історії. Від своєї першої виставки він був феноменально популярним. Тоді, коли модерне мистецтво поволі ставало зрозумілим тільки для небагатьох, його малюнки дітей і українських фермерів на преріях були чимось земним і знайомим. Ці прості сюжети будили зацікавлення до народного мистецтва, національного

походження та загалом до канадської полікультурності. Мистецтво Курилика було доступним, як і сам митець» (Колянківський, 1983, с. 54) (рис. 4.2).

*Рис. 4.2. В. Курилик.
Польські наречений і наречена, 1968.
Змішана техніка на мезоніті.
Приватна колекція.*

*Fig. 4.2. V. Kurilyk.
Polish bride and groom, 1968.
Mixed technique on the mezonite.
Private collection.*

Наукова новизна та практична значимість дослідження **5**

У результаті опрацювання «багатосерійного» мистецтва Василя Курилика проведено типології понять ідентичностей у його творах. На основі мистецтвознавчого аналізу охарактеризовано риси «великих» та «малих» ідентичностей у його творчості. Наша наукова розвідка доповнить комплексне міждисциплінарне дослідження з вивчення феномена мистецтва Василя Курилика.

Висновки **6**

Мистецтво Курилика у загальному контексті канадської культури набуло особливої ваги, адже він став єдиним канадським художником, який у творчості репрезентував сутність полікультурності Канади, шляхи інтеграції та асиміляції різних етнічних груп у єдиний канадський простір. Кожен його твір – це джерело цінної інформації про спосіб життя, переживання, культурні та духовні цінності народів Канади.

У результаті проведеного дослідження ми вивели єдину формулу ідентичності у творчості Василя Курилика, яку автор розумів як сукупність етнічних, національних, ґендерних та релігійних характеристик, притаманних тій чи іншій особистості, демонструючи її приналежність до відповідних груп. Також провели типологію «великих» (національна, етнічна) та «малих» (особистісна, соціальна) ідентичностей у його мистецтві. Проаналізували питання «спільноти як ідентичності» з особливим фокусом на національну ідентичність у творчості митця.

Список бібліографічних посилань

- Бистрицький, Є., Пролєєв, С., Білий, О., Лозниця, С., Зимовець, Р., & Кобець, Р. (2018). *Національна ідентичність і громадянське суспільство*. Київ: Дух і літера.
- Габермас, Ю. (2000). *Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство*. А. Онишко (Пер.). Львів: Літопис.
- Колянківський, М. (1970). *Мистецтво. Ми і світ*, 158, 82-83.
- Колянківський, М. (1983). *Мистецтво. Ми і світ*, 232, 54.
- Цурковська, Х. (2017). Українська ідентичність Василя Курілика. Взято з <https://artes-almanac.com/vasyl-kurylyk/>.
- Appiah, K.A. (2005). *The Ethics of Identity*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Cook, R. (1980). William Kurelek: a prairie boy's visions. *Journal of Ukrainian Studies*, 5, 33-48.
- Kurelek, W. (1973). *Someone with me. The Autobiography of William Kurelek*. Cornell University.
- Kurelek, W. (1976). *The polish Canadian*. Montreal: Tundra Books.
- Kurelek, W. (1980). *The Ukrainian Pioneer*. Niagara Falls.
- Kurelek, W. (1985). *They Sought a New World. The story of European immigration to North America*. Montreal: Tundra Books.
- Kurelek, W., & Arnold, A. (1976). *Jewish life in Canada*. Edmonton.
- Murray, J., & Shevelov, Y. (1987). *The World of William Kurelek*. New York: Ukrainian Museum.
- Sandiford, J. (1976). Painting Beauty Kurelek's Miracle. *Ottawa Citizen*, 3.
- Taylor, Ch. (1997). *Philosophical Arguments*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

References

- Bystrytskyi, Ye., Proleiev, S., Bilyi, O., Loznytsia, S., Zymovets, R., & Kobets, R. (2018). *Natsionalna identychnist i hromadianske suspilstvo* [National identity and civil society]. Kyiv: Dukh i litera [in Ukrainian].
- Habermas, Yu. (2000). *Strukturni peretvorennia u sferi vidkrytosti: doslidzhennia katehorii hromadianske suspilstvo* [Structural Transformations in the Field of Openness: A Study on the Category of Civil Society]. A. Onyshko (Trans.). Lviv: Litopys [in Ukrainian].
- Koliankivskyi, M. (1970). *Mystetstvo* [Art]. *My i svit*, 158, 82-83 [in Ukrainian].
- Koliankivskyi, M. (1983). *Mystetstvo* [Art]. *My i svit*, 232, 54 [in Ukrainian].
- Tsurkovska, Kh. (2017). *Ukrainska identychnist Vasylia Kurylyka* [Ukrainian identity of Vasyl Kurilyk]. Retrieved from <https://artes-almanac.com/vasyl-kurylyk/> [in Ukrainian].
- Appiah, K.A. (2005). *The Ethics of Identity*. Princeton, NJ: Princeton University Press [in English].
- Cook, R. (1980). William Kurelek: a prairie boy's visions. *Journal of Ukrainian Studies*, 5, 33-48 [in English].
- Kurelek, W. (1973). *Someone with me. The Autobiography of William Kurelek*. Cornell University [in English].
- Kurelek, W. (1976). *The polish Canadian*. Montreal: Tundra Books [in English].
- Kurelek, W. (1980). *The Ukrainian Pioneer*. Niagara Falls [in English].
- Kurelek, W. (1985). *They Sought a New World. The story of European immigration to North America*. Montreal: Tundra Books [in English].
- Kurelek, W., & Arnold, A. (1976). *Jewish life in Canada*. Edmonton [in English].
- Murray, J., & Shevelov, Y. (1987). *The World of William Kurelek*. New York: Ukrainian Museum [in English].
- Sandiford, J. (1976). Painting Beauty Kurelek's Miracle. *Ottawa Citizen*, 3 [in English].
- Taylor, Ch. (1997). *Philosophical Arguments*. Cambridge, MA: Harvard University Press [in English].